Klapalekiana, **40**: 169-172, 2004
ISSN 1210-6100

In memoriam Jindřich Franz (*14.X.1935 – †1.XI.2003)

Předčasně a nečekaně ve věku 68 let zemřel dne 1. listopadu 2003 v karlovarské nemocnici pan Jindřich Franz, dlouholetý člen České společnosti entomologické, lepidopterolog, zabývající se po řadu let faunistikou motýlů západočeského regionu, zejména Tepelské vrchoviny a Karlovarska. I když není vžitou tradicí zveřejňovat na stránkách tohoto časopisu biografie regionálních entomologů, přesto v tomto případě, s pocitem určité vnitřní potřeby, chceme připomenout zaníceného a vytrvalého sběratele, nezatíženého komerčními zájmy, naopak ochotného spolupracovat a nezištně poskytovat vlastní hodnotné údaje příslušným specialistům nebo organizátorům různých celostátních mapovacích akcí našich motýlů. Touto činností jeho působnost podstatně přesahuje lokální charakter, navíc jeho pravidelná a aktivní účast na spolkovém životě z něho učinila člověka známého širokému okruhu členů naší Společnosti.

Jindřich Franz se narodil 14. října 1935 v Rybničné u Karlových Varů ve smíšené česko-německé rodině, která byla po 2. světové válce rozdělena, a zatímco starší bratr René odchází s otcem do Německa, mladší Jindřich zůstává s matkou natrvalo v Čechách. Po ukončení základní školy v rodné obci a lesnického učiliště v Přísečnici v Krušných horách pracuje na Lesním závodě ve Žluticích, zpočátku jako praktikant, od r. 1960 jako hajný. Při zaměstnání na přelomu 60. a 70. let dálkově studuje Střední lesnickou technickou školu v Písku, kterou úspěšně ukončuje maturitou. Představy o pokračování ve studiu na vysoké škole však už zůstávají nenaplněny. Na Lesním závodě Žlutice působí až do konce 80. let, kdy ze zdravotních důvodů odchází do předčasného invalidního důchodu. Se svou rodinou žije po celý život v rodném domku v Rybničné.

V mladším věku se ve volném čase s nadšením věnuje myslivosti, po chronickém plicním onemocnění koncem 60. let soustřeďuje svůj zájem na entomologii a snad ovlivněn svými předky zaměřuje se na intenzivní studium motýlů. Plicní onemocnění však postupně stále více a více omezuje jeho fyzické možnosti.

Je obtížné najít odpovídající slova, jimiž by bylo možné stručně postihnout celou šíři zájmů tohoto lepidopterologa, který pilně, soustavně a s neobyčejnou pečlivostí a nadšením po desetiletí shromažďoval data a vlastním pozorováním a sběrem v terénu získával hodnotné poznatky nejen o výskytu druhů v širokém okolí svého působiště, ale i o jejich fenologii a u některých druhů studoval poprvé jejich bionomii (např. *Coleophora pratella*). Neomezoval se jen na poznatky o současné fauně motýlů Karlovarska, odkud je z druhé poloviny 20. století jen málo údajů, ale excerpoval i staré literární prameny od konce 19. století, kdy v okolí Bochova působil především G. Wagner, v okolí Karlových Varů E. L. Frosch, A. Hüttner

a O. Popp, v Krušných horách G. C. Laube a další. Takové zaměření a dobrá místopisná znalost umožnily porovnání historických údajů se současným stavem motýlí fauny i cílevědomé pátrání po druzích, již dříve v oblasti zjištěných.

Kromě tradiční orientace na skupinu tzv. makrolepidopter rozšiřuje J. Franz postupně svůj zájem i na čeledi drobných motýlů, jako jsou zavíječovití a obalečovití (Pyralidae, Tortricidae), ale také na velmi specializované čeledi pouzdrovníčkovitých (Coleophoridae), trávníčkovitých (Elachistidae) a mnohé další. Smysl pro přesnost ho přivádí ke studiu mikroskopických znaků a určování druhů podle kopulačních orgánů. Přirozeným předpokladem je kromě moderní determinační literatury i zvládnutí poměrně náročné techniky mikroskopické preparace, která pro většinu starších sběratelů zůstává nedostupná. A tam, kde vlastní možnosti už nestačí, u druhů těžko rozlišitelných, se ve snaze zajistit spolehlivé výsledky, které by bylo možné prezentovat v literatuře, obrací o pomoc s determinací na příslušné specialisty. Cílem práce se tak stávají cenné a ověřitelné faunistické údaje doložené sbírkovým materiálem a nikoliv „pouhá" sbírka motýlů.

Během své sběratelské činnosti nachází v uvedené oblasti i některé druhy nové pro faunu Čech (obaleče *Aethes dilucidana*) nebo celé České republiky (smutníčka *Scythris flavilaterella* a makadlovku *Filatima incomptella*). Nejvýznamnější výsledky faunistického výzkumu zveřejnil v příspěvcích o fauně denních motýlů, hřbetozubců a můr v regionálních časopisech, zejména v časopisu ochránců přírody *Arnika – Zpravodaji CHKO Slavkovský les*, vycházejícím v Mariánských Lázních, a ve *Zprávách muzeí Západočeského kraje*, vydávaných Západočeským muzeem v Plzni. Prvonálezy některých druhů publikoval ve spolupráci s dalšími kolegy v *Klapalekianě* a další zajímavosti ze života motýlů také v *Entomologische Zeitschtrift*, Frankfurt a. M.; celkem uveřejnil 12 lepidopterologických článků.

Potřeba přesné identifikace lokalit ve starší, převážně německy psané faunistické literatuře ho v průběhu let přivedla k nesnadné, ale velice potřebné práci na seznamu historických lokalit na území Čech a jejich aktuálních jménech. Tato práce se stala základem pro vytvoření rozšířeného celorepublikového seznamu, který může doplnit existující známé soupisy (Novák 1989, Pruner & Míka 1996) a o jehož vydání se nyní uvažuje.

Od poloviny 90. let minulého století se podílí ve spolupráci s entomologickým oddělením Národního muzea a pod patronací fy ENKI o.p.s. na faunistickém inventarizačním průzkumu lepidopter v oblasti hnědouhelných lomů blízkého Sokolovska, a to jak v poměrně zachovalém a přírodě blízkém prostředí Lomnického lesa (tzv. pinkoviště, vzniklé po hlubinné těžbě na konci 19. století), tak na rozsáhlých a zčásti již zrekultivovaných výsypkách současných velkolomů, zvláště na Velké podkrušnohorské výsypce. Tyto práce ještě pokračují a výsledky jsou využívány pro usměrnění rekultivací a vytváření přijatelného charakteru silně narušené krajiny, s větší přírodní diverzitou než bývá při podobných projektech obvyklé.

A tak i přes životní nesnáze – poválečné rozdělení původní rodiny, nemožnost dalšího studia a nakonec vážné a omezující onemocnění – zůstal pan Franz trvalým optimistou a každý, kdo se s ním osobně setkal, si jistě pamatuje jeho klidnou a usměvavou tvář. Hluboký vztah k přírodě, činorodá povaha a dobré zázemí vlastní rodiny vytvořily pro něho nezbytný základ, na nějž bylo možné se v životě spolehnout. Příznačné je, že ještě při posledním telefonickém rozhovoru před odchodem do nemocnice jsme si zcela samozřejmě domluvili na konec listopadu pracovní schůzku v Praze – místo ní jsme se sešli v chladném a deštivém dopoledni už 7. listopadu v obřadní síni v Karlových Varech, abychom se nečekaně a beze slov naposledy

rozloučili. Početná účast přátel, spolupracovníků i kolegů z řad entomologické a zvláště lesnické veřejnosti však potvrdila, že tento dobrý člověk zůstane v naší paměti nadále a výsledky jeho práce budou ještě dlouho využívány dalšími generacemi. Čest jeho památce!

František Krampl, Jan Liška

BIBLIOGRAFIE – BIBLIOGRAPHY

1. FRANZ J. 1982: Beitrag zur artfremden Freilandpaarung. *Entomologische Zeitschrift* (Frankfurt am Main), 92(4): 47.
2. FRANZ J. 1982: Zur Flüssigkeitsaufnahme bei Peribatodes secundaria Esper (Lep.: Geometridae). *Entomologische Zeitschrift* (Frankfurt am Main), 92(4): 48.
3. FRANZ J. 1983: Zum Verhalten des Dickkopffalters Ochlodes venatus (Lep.: Hesperiidae). *Entomologische Zeitschrift* (Frankfurt am Main), 93(6): 79-80.
4. FRANZ J. 1983: Příspěvek k motýlí fauně Tepelské plošiny: můrovití. *Arnika, Zpravodaj CHKO Slavkovský Les* (Mariánské Lázně), 24(4): 153-155 (in Czech).
5. FRANZ J. 1985: Příspěvek k motýlí fauně Tepelské vrchoviny (denní motýli). *Arnika, Zpravodaj CHKO Slavkovský Les* (Mariánské Lázně), 31(11): 24-26 (in Czech).
6. FRANZ J. 1986: Příspěvek k motýlí fauně Tepelské vrchoviny: Hřbetozubci (Lepidoptera, Notodontidae). *Arnika, Zpravodaj CHKO Slavkovský Les* (Mariánské Lázně), 34(14): 133-135 (in Czech).
7. FRANZ J. 1987: Příspěvek k fauně můrovitých z širšího okolí Karlových Varů (Lepidoptera, Noctuidae). (Beitrag zur Noctuidenfauna der weiteren Umgebung von Karlovy Vary (Lepidoptera, Noctuidae)). *Zprávy Muzeí Západočeského Kraje – Příroda* (Plzeň), 34-35: 55-56 (in Czech, German abstr.).
8. FRANZ J. 1994: Entomologův den ve Slavkovském lese. *Arnika, Zpravodaj CHKO Slavkovský Les* (Mariánské Lázně), 36: 3-5 (in Czech).
9. FRANZ J. 1994: Lišaj lipový (Dilina tiliae L.) (K barevné fotografii na obálce Arniky). *Arnika, Zpravodaj CHKO Slavkovský Les* (Mariánské Lázně), 36: 5 (in Czech).
10. FRANZ J. 1999: Ein Beitrag zur Kenntnis der Lebensweise der Raupensackmotte Coleophora pratella (Lepidoptera: Coleophoridae). *Klapalekiana*, 35: 1-3.
11. LIŠKA J., LAŠTŮVKA Z., JAROŠ J., MAREK J., NĚMÝ J., PETRŮ M., ELSNER G., SKYVA J. & FRANZ J. 2001: Faunistic records from the Czech Republic – 142. Lepidoptera: Tineidae, Psychidae, Yponomeutidae, Depressariidae, Oecophoridae, Elachistidae, Agonoxenidae, Scythrididae, Coleophoridae, Amphisbatidae, Gelechiidae, Tortricidae, Pterophoridae, Pyralidae. *Klapalekiana*, 37: 275-278.
12. LIŠKA J., FRANZ J., LAŠTŮVKA A., LAŠTUVKA Z., MAREK J., NĚMÝ J. & VÁVRA J. 2002: Faunistic records from the Czech Republic – 153. Lepidoptera: Micropterigidae, Nepticulidae, Tineidae, Coleophoridae, Gelechiidae, Tortricidae, Pyralidae. *Klapalekiana*, 38: 257-258.

Jindřich Franz (born on October 14, 1935 in the village of Rybničná, Czechoslovakia) died on November 1, 2003 in Karlovy Vary, Czech Republic. As a worker in forestry, he first spent his free time in game management and later, when a chronic respiratory illness strongly limited his activities, he turned his interest to lepidopterology. He focused on the faunistics of the Lepidoptera of western Bohemia, especially large moths and, later on, also on various families of "microlepidoptera". He further dealt with the bionomy and rearing of some case-borers (Coleophoridae, e.g. *Coleophora pratella*). His important results, including several records of new species for Bohemia and the Czech Republic (*Aethes dilucidana*, *Scythris flavilaterella* and *Filatima incomptella*), were summarized in 12 articles in Czech and German journals.

For more than the last ten years of his life, he had been participating in investigations organized by the Czech Entomological Society, such as mapping projects of Rhopalocera and some moths and, in collaboration with other specialists from the National Museum in Praha, a survey of insects in the coal mining area near Sokolov. He also initiated and prepared

a preliminary version of a list of historical, mostly German names of Bohemian localities occurring in the faunistic literature on Lepidoptera. Over the years, we highly appreciated his enthusiastic approach, optimistic character, and a friendly attitude. He will be also remembered for his readiness to collaborate with other colleagues, and the results of his investigations will be used for many years to come.

František Krampl, Jan Liška